

RAȘPELE – NOI CONTRIBUȚII LA INDUSTRIA OSULUI DUR DE ANIMALE

Conținutul valoric al cercetărilor monumentelor din a doua jumătate a mileniului I a. Chr. a oferit perspectiva evaluării istoriei populațiilor paleobalcanice, inclusiv a triburilor tracice, sub diverse aspecte ale vieții materiale și spirituale. În acest context un loc aparte revine artefactelor arheologice valorificate într-un șir de monografii, articole de sinteză, ori simple rapoarte de săpătură, ele reflectând și anumite meșteșuguri impuse de practicile zilnice (Pârvan 1926, 289-296; Данов 1967, 131-139). Un interes aparte prezintă materialele care ilustrează practicarea mai multor ocupații legate de cele ale construcțiilor, prelucrarea lemnului, prelucrarea pieilor etc. Pentru a doua jumătate a mil. I a. Chr. un rol important în ocupațiile tracilor de la nord de Dunăre joacă în continuare industria osului dur de animale. De altminteri, într-un studiu publicat recent menționăm importanța și funcționalitatea diversă a uneltelor din os care au apărut practic în toate așezările (Arnăuț 2007, 295-305). Cu ocazia aceluși demers am încercat o reflectare a unei categorii de unealtă care prin materialul de confecționare și prin modalitatea de prelucrare a anumitor suprafețe ale acestora suscită diverse opinii controversate. Baza documentară la acel moment a reprezentat descoperirile efectuate la Butuceni, r-nul Orhei, Republica Moldova (Никулицэ 1987, 100, рис. 22; Niculiță, Teodor, Zanoci 2003, 45), Ciobruți, r-nul Slobozeia (Fidelschi 2006, 27), Speia, r-nul Dubăsari (Arnăuț 2003, 113, fig. 65/1-2), Saharna Mare, r-nul Rezina, Nadlimanscoe III, r-nul Belgorod Dnestrovsk, reg. Odesa, Ucraina (Бруйко 1999, 192, рис. 33), din bazinul inferior al Nistrului și cele mai recente efectuate în Muntenia, de la Chitila, jud. Ilfov, România (Boroneanț 2003, 11-24). În același context menționăm divergențele de opinii vizavi de prezentarea funcționalității categoriei de unealtă pusă în discuție. Constatăm că în unele lucrări acestora li s-a prezentat doar ilustrația fără a li se oferi detalii (Никулицэ 1987, 100, рис. 22), iar în altele, au fost doar menționate sau, ele au fost supuse unei sumare analize (Arnăuț 2003, 113; Fidelschi 2006, 27). Între timp, grație unor săpături efectuate în sectorul *Basilica extra murus* de la Histria (Beldiman et al. 2008, 40-41, fig. 1-2 și 5, 7-8) și într-una din construcțiile din preajma sistemului defensiv de la Saharna Mică, r-nul Rezina (Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008, 32, 234, fig. 16/3), numărul pieselor puse în discuție a sporit simțitor.

Piese sunt lucrate din mandibule, din oase de metatars de cal, de bovidu, sau din corn de bovine. Cele mai simplu au fost lucrate oasele din mandibulă de cal matur (fig. 2/2), descoperite de V. Boroneanț în așezarea de la Chitila, punctul numit „Fermă” (Boroneanț 2003, 11) sau de la Saharna Mică (Niculiță, Zanoci, Arnăut 2008, 234, fig. 16/3). Unele s-au păstrat întregi, altele fragmentar, pe muchia superioară cu urmele alveolelor în care s-au aflat implantate rădăcinile dinților incisivi (fig. 1). Pe suprafața păstrată se observă urme de intervenție prin ciocănire sau presiune efectuată cu o unealtă. Vârful acesteia a fost prevăzut cu o terminație ascuțită unghiular. Printre alte fragmente ne semnificative tot de mandibulă, dar care poartă aceleași urme de prelucrare se distinge încă unul cu extremitatea distală la care s-au păstrat alveolele dentale și la care, pe una din fațete, se observă urme de prelucrare într-o manieră asemănătoare tehnicii descrise mai sus (fig. 1).

Din aceeași așezare provine și un metatars de bovidu pe care, cu ajutorul unui instrument zimțat, a fost fațetată partea ventrală (fig. 5/1). Pe suprafață se mai pot observa urmele instrumentului zimțat cu care s-a prelucrat. Cu un instrument ascuțit, pe latul suprafeței, au fost aplicate linii de adâncituri triunghiulare dispuse paralel (Boroneanț 2003, 12).

O piesă asemănătoare, descoperită în așezarea fortificată de la Saharna Mică. Ea reprezintă o mandibulă de bovidu care, pe suprafețele plate, poartă aceleași adâncituri triunghiulare aplicate cu vârful unei piese ascuțite (Niculiță, Zanoci, Arnăut 2008, 234, fig. 16/3).

Printre multiplele unelte din os, descoperite în nivelurile de locuire din așezarea fortificată de la Butuceni, se disting două tibii de animal (Никулицэ 1987,

Fig. 1. Saharna Mică. Rașpel din mandibulă de vită cornută.

100, рис. 22). Partea ventrală a uneia a fost fațetată cu ajutorul unui instrument cu lama ascuțită peste care apoi s-au aplicat 27 de șiruri nu întotdeauna paralele de adâncituri cu deschizătura unghiulară în sus (fig. 2/1). Executarea aceluiași motiv se poate urmări și pe a doua tibie provenită din aceeași așezare. În cazul

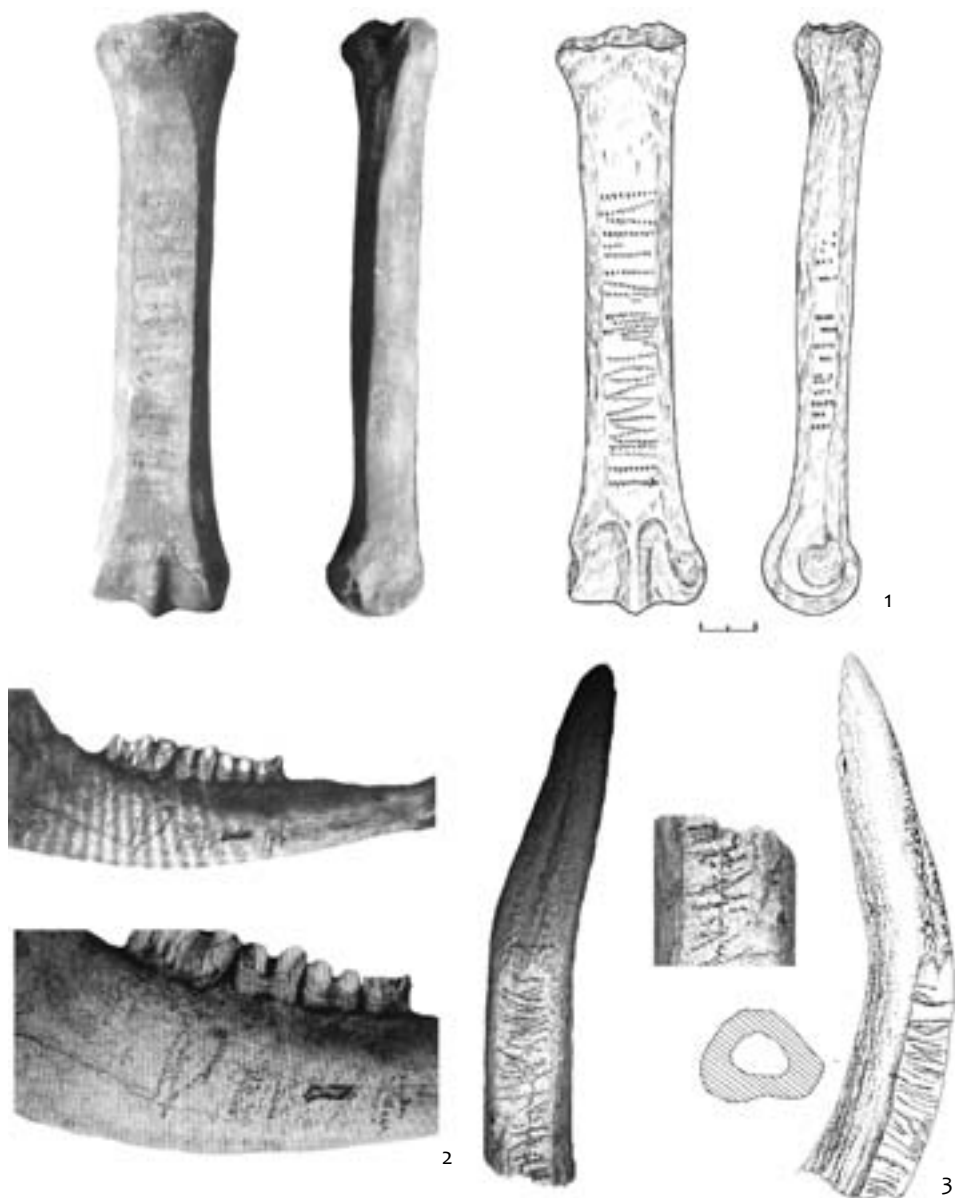

Fig. 2. Rașpele din metatars: 1 - Butuceni (după I. Niculiță); 2 - mandibulă de cal de la Chitila-Fermă (după V. Boroneanț); 3 - Saharna Mare (după I. Niculiță).

exemplarului dat au fost prevăzute două fațete, una pe suprafața ventrală și alta pe cea laterală, mai îngustă.

O altă piesă din os provine din descoperirile de la Ciobruți (Fidelschi 2006, 33, pl. II/IV), ea reprezentând o tibie de animal, pe suprafața căreia, perpendicular axului longitudinal, au fost aplicate incizii în aceeași manieră ca și pe exemplarele descoperite la Butuceni (fig. 5/2).

O unealtă, importantă fiind prin utilizarea unui corn de vită cornută, provine din săpăturile efectuate în așezarea de la Saharna Mare (Arnăut 2007, 296, fig. 1/3; Niculiță, Zanoci, Arnăut 2008, 366, fig. 148/1). Cornul a fost prelucrat, prevăzându-se o suprafață plană în sectorul dinspre extrema de contact cu zona frontală a craniului. Peste ea, în tehnica asemănătoare, s-au aplicat adâncituri unghiulare într-un număr de mai mult de 31 linii paralele, aplicate în curbă sau oblic (fig. 2/3).

Din analizele făcute s-a putut constata că, uneltele supuse analizei au fost confecționate din tibii, și metatarși, excepție făcând cele din mandibule, și din corn. Oasele au fost prelucrate la rece, deși, unele indicii, mai ales de pe exemplare provenite de la Butuceni, pentru a fi lucrate mai ușor, au fost tratate termic (fig. 2/1).

Raportate la descoperirile provenite din monumentele de pe litoralul nord-pontic, menționăm lipsa inexplicabilă a pieselor puse în discuție într-un șir de așezări de la Barboși jud. Galați (Sanie 1987, 103-111), Poiana jud. Galați (Vulpe, Teodor 2003, 561-569, fig. 82-90), Răcătău (Căpitanu 1992, 131-192) și Brad jud. Bacău (Ursache 1995, 136-137), Stâncești jud. Botoșani (Florescu, Florescu 2005, 79-80), facem referință doar la cele cercetate mai mult și la care s-au publicat rezultatele săpăturilor.

O situație similară a fost menționată în demersul publicat anterior și pentru monumentele de pe teritoriul de nord-vest al Bulgariei, precum și pentru spațiul istro-pontic. Specificam cu aceeași ocazie că lipsa acestora în monumentele date cu a doua jumătate a mil. I a. Chr. și prima jumătate a mil. I p. Chr. este suspectă în vreme ce în polisele grecești de pe coasta de nord a Mării Negre ele apar în număr considerabil. Astfel, în nivelurile de locuire corespunzătoare perioadelor elenistice și romană la Olbia (Семенов 1958, 93-96) și la Chersonesos (Петерс 1986, 161, таб. II/9-13) au apărut oase de metacarp de cal prelucrate pe patru laturi longitudinale cu șiruri de împunsături asemănătoare cu cele de pe piesele descoperite în monumentele de pe valea Nistrului. Exemplare de același tip au apărut în nivelurile de locuire de la Tiritaka (Гайдукевич 1934, 88, рис. 46), Patrei (Петерс 1986, 161, таб. II/14), Pantekapeion (Петерс 1986, 161, таб. II/2), Thanagoria (Петерс 1986, 162, таб. II/3) etc. Astfel de piese au fost descoperite în așezarea de la Nikonia (Бруйко 1999, 192, рис. 33/1, 3-4). Ele și-au făcut apariția în așezările scitice timpurii de la Lihačiovsk (Моруженко 1988, 43), Polkovaja Nikitovka (Моруженко 1988, 43), Neapolul Scitic (Зайчев 2003, 168, рис. 98/4), precum și în așezările fortificate din perioada antică târzie de lângă Mihajlovka și Semjonovka (Кругликова 1966, 55, рис. 10/3).

Fig. 3. Histria. 1-12 - rașpele din metatars de animal (după C. Beldiman et al.).

Totuși, cercetările arheologice recent întreprinse la Histria, în sectorul *Basili-ca extra muros*, au oferit surpriza surprinderii a unui număr de 24 de unelte pe care autorii, valorificându-le le-au considerat netezitoare pe metapodii de vită – *Bos taurus*. Oasele au fost fasonate pe una sau pe patru părți obținându-se astfel suprafețe plate peste care au fost aplicate adâncituri unghiulare prin impresiune cu ajutorul unei unelte metalice cu extremitatea ascuțită. Împunsăturile sunt or-donate în linii oblice, transversal suprafeței plate (fig. 3/12). Conform relatărilor autorilor, artefactele provin din complexe închise, aproape de cuptoare dezafec-tate, din gropi care gravitează de sectorul meșteșugăresc a secțiunii I și care țin de perioada romană, sec. II p. Chr. (Beldiman et al. 2008, 40).

Încadrarea cronologică a obiectelor puse în discuție s-a făcut în funcție de da-tarea monumentului, fără ca autorii să aprecieze specificul și contextul descoperi-rii lor în anumite complexe. În mare parte, deci, datarea exemplarelor corespunde cronologiei generale în care se înscriu una sau alta așezare, în baza analogiilor pe care le comportă cu alte descoperiri similare, sau nu se face nici o specificare în acest sens.

La Butuceni cele două exemplare au fost depistate în secțiunea a III a fără ca să se specifice alte materiale descoperite asociat (Niculiță, Teodor, Zanoci 2002, 45). Unealta descoperită la Saharna Mare provine din secțiunea IV, unde a fost surprins la adâncimea de 20 cm, în asociere cu recipiente din sec. IV-III a. Chr. (Niculiță, Zanoci, Arnăut 2008, 179).

Autorul cercetărilor de la Ciobruți menționează doar descoperirea tibiei de animal, în stratul de cultură, la adâncimea de 80 cm (Fidelschi 2006, 27). Piesa de la Speia a fost depistată în urma unor cercetări de suprafață, într-un loc, unde solul a fost bulversat și stratul de cultură din sec. IV-III a. Chr. amestecat cu nive-lul de locuire al acestuia din sec. IX-X p. Chr. (Arnăut 2003, 263). Din publicații-le referitoare la cercetările preliminare ale așezării de la Chitila-*Fermă* reiese că eșantionul de oase de animale mari cornute, cu impresiuni și-au făcut apariția în complexe cu caracter gospodăresc și în afara acestora, în nivelul de locuire caracteristic sec. II a. Chr. - IV p. Chr. (Boroneanț 2002, 3-49).

În așezările de pe litoralul de nord al Pontului Euxin oasele de animale cu adâncituri sub formă de triunghi se înscriu în contextul complexelor descoperite într-un monument sau altul. De exemplu, obiectele de la Nikonia și de la cetățu-ia Nadlimanskoe pot fi încadrate conform nivelului de locuire în sec. V-III a. Chr. (Бруяко 1999, 101). S. Semenov și cu B. Peters consemnează descoperirile de acest gen întregi sau în stare fragmentară de la Olbia din sec. IV-III a. Chr. (Семе-нов 1958, 95, рис. 5; 93, рис. 1; 96, рис. 6; Петерс 1986, 42-43). Și la Tiritaka acestea apar într-un nivel de locuire databil cu începutul sau mijlocul sec. III a. Chr. (Гайдукевич 1958, 157, рис. 8). La Chersones obiecte similare au fost sur-prinse în nivelurile de locuire elenistică, sec. IV-III a. Chr., dar este menționată descoperirea lor și în nivelurile de locuire romană (Peters 1986, 42). Din perioada sec. III-I a. Chr. provin piesele descoperite în așezarea fortificată de la Neapolul

Scitic (Высотская 1979, 124, рис. 57/5). Ele continue să apară și în perioada romană ca în cazurile cu cele descoperite la Pantekapeion (Петерс 1986, 42), Кер (Петерс 1986, 42), Thanagoria (Семенов 1954, 220), Semeonovka (Кругликова 1966, 50) etc. În aceeași perioadă romană, sec. I-II a. Chr., se înscru și artefactele descoperite la Histria (Beldiman et al. 2008, 41).

Observăm că toate piesele din os cu prelucrare specifică de adâncituri în formă de triunghi au o încadrare cronologică largă, cuprinsă între sec. V/IV a. Chr. și III/IV p. Chr. În cadrul cronologic similar se încadrează și exemplarele de la Butuceni, Saharna Mare, Saharna Mică, Ciobruți, Speia și Chitila-*Fermă*. Piesele puse în discuție reprezintă tipuri de unelte originale din punctul de vedere al elaborării și funcționalității. Pentru realizarea lor s-a dovedit că meșterii au utilizat oasele și coarnele rezultate din consumul animalelor. Astfel, din tibie de bovină a fost confecționată piesa de la Ciobruți (Fidelschi 2006, 27). Instrumentele de la Nikonion, Nadlimanskoe și Butuceni au fost lucrate din metapodii de cal și bovid (Бруйко 1999, 101). Din corn a fost confecționat exemplarul de la Saharna Mare (Niculiță et al. 2003, 71). Mai variate, mandibule de cal și de bovid (fig. 4/1-2), metatars de bovid, sunt instrumentele descoperite la Chitila-*Fermă* (Boroneanț 2003, 11-13) și la Saharna Mică (Niculiță, Zănoți, Arnăuț 2008, 32, 234, fig. 16/3).

Reconstituirea rolului funcțional al acestora a provocat opinii din cele mai controversate. De exemplu, piesele descoperite la Butuceni au fost considerate instrumente utilizate la prelucrarea postavurilor din lână după vopsire în scopul de a li se reda un aspect estetic. Argumentul se bazează pe analizele oferite de unelte din lemn, asemănătoare după tehnica de lucru și utilizate pe larg în Evul Mediu (Niculiță, Teodor, Zănoți 2002, 45).

O încercare de reconstituire al rolului funcțional la exemplarele de la Nikonion și de la Nadlimanskoe îi aparține lui I. Bruiako care prin analogie cu descoperirile de la Olbia, Thanagoria, Chersonesos, etc. le consideră „rașpele” de prelucrat diverse specii de piatră, chiar și marmoră (Бруйко 1999, 101). Ideea este susținută de S. Fidelschi în legătură cu analiza instrumentului descoperit la Ciobruți (Fidelschi 2006, 27). Opiniile ambilor se bazează pe încercările de reconstituire funcțională întreprinse pe cale experimentală de S. Semeonov în anul 1954 (Семенов 1954, 220-222). Pentru eșantionul de peste 50 de exemplare descoperit de către S. Kapošina într-un complex menajer la Olbia s-a demonstrat funcția de unelte de șlefuit și de lustruit. Mai multe aspecte, observate pe suprafața diafizelor și a epifizelor, cum sunt creștăturile frecvente și pronunțate, urmele de uzură și rupturile sub presiune, fac impresia despre prototipurile antice ale rașpelelor contemporane. Analizele trasologice au demonstrat că unelte din os care ne interesează erau folosite la prelucrarea articolelor din marmură sau specii dure de piatră. Principiul de mănuiere a unui astfel de instrument constă în mișcări asemănătoare cu cele care le face un meșter cu rașpelul contemporan, epifizele tibiilor sau ale metatarșilor servind drept mâner. Suprafața de prelucrat era așternută cu nisip, granulele căruia pătrundeau în adânciturile triunghiulare aplicate pe diafaza osului contribuindu-se la șlefuire. O altă interpretare a funcționalității pieselor

Fig. 4. Chitila-Fermă. 1-2- rașpele din mandibulă de animal (după V. Boroneanț).

Fig. 5. Rașpele din oase de metatars: 1 - Chitila-Fermă (după V. Boroneanț); 2 - Ciobrucci (după S. Fidelschi); 3-5 - Olbia (după S. Semenov).

noastre aparține lui A. Moruženko care le consideră unelte de prelucrare a pieilor de animale. S. Petres, care a dedicat un studiu amplu asupra uneltelor de os descoperite în monumentele de pe litoralul de nord al Pontului Euxin, face concluzia despre o utilizare mai largă a lor. În opinia sa „rașpelele” au putut fi utilizate în calitate de instrument de pielar, iar în asociere cu materialul abraziv era folosit drept unealtă de fasonat și lustruit suprafețele de obiecte din piatră și din lemn (Семенов 1954, 220-222).

Pentru piesele descoperite la Histria s-a presupus funcția lor, probabilă, de procesarea materialelor organice, a țesuturilor sau la curățirea și omogenizarea suprafeței pieilor, după cum presupun autorii – unealtă de dărăcit (Beldiman et al. 2008, 40-41).

Am insistat asupra acestor amănunte, deoarece, în legătură cu piesele descoperite la Chitila-*Fermă*, V. Boroneanț acreditează ideea despre oasele de animale, prelucrate de om, care par a sugera o scriere, remarcând, totodată, unele semne ce se aseamănă cu monograme. Acestea au putut chiar fi utilizate în calitate de tăblițe de inițiere a băștinașilor în redactarea textelor scrise (Boroneanț 2003, 11; Boroneanț, Boroneanț 2004, 55). Cu ocazia unui studiu mai amplu același autor consideră că, prin amprente de pe oasele discutate, localnicii au realizat adevărate mesaje de artă. Asociindu-le cu artefactele descoperite pe un spațiu mai larg de la Peștera Lupului, Adjighiol, Peretu, Răcățău, Sarmizgethusa Regia, Barboși, etc. cu ceramica, armele, unelte, obiectele de podoabă din cupru, bronz, argint le reconstituie un comportament specific de artă minoră, apreciindu-le importanța culturală, cu încărcătură magico-religioasă și social-politică (Boroneanț 2003, 18-21).

Părerea noastră este că unelte puse în discuție au fost utilizate de populațiile din așezările de la Saharna Mare, Saharna Mică, Butuceni, Ciobruți, Speia și Chitila-*Fermă* mai mult la prelucrarea lemnului sau articolelor confecționate din piele. Ideea pare mai verosimilă dacă ne gândim la faptul că în cadrul ocupațiilor populațiilor din sud-estul Europei prelucrarea pieilor și a lemnului reprezentau îndeletniciri frecvente, necesitând eforturi și instrumente corespunzătoare în redarea unui aspect estetic articolelor de port și de construcție. Dacă din punct de vedere al materialului de confecție, din punct de vedere tipologic și funcțional, categoria de unealtă reprezintă un împrumut din mediul cultural grecesc sau, este o invenție a meșterilor băștinași, rămâne să se stabilească în cadrul cercetărilor ulterioare. Exceptând exemplele oferite de descoperirile din polisele grecești de pe litoralul de nord și de vest al Pontului Euxin, doar într-un singur caz, din cele șase puncte din mediul barbar, cel de la Chitila-*Fermă* oferă posibilitatea de a suspecta semnalarea lor în ateliere specializate. Contextul descoperirilor instrumentelor în așezările de pe Nistru fac dovada, mai degrabă, a unor instrumente utilizate în particular, în gospodăria casnică. Nu posedăm de indicii care ar face dovada încadrării acestora într-o activitate de meșteșug specializat, adică în edificii gospodărești. Piesele invocate pentru discuție demonstrează deci, după cum ne-o dovedesc descoperirile, o încadrare cronologică largă. Această poziție la mo-

ment poate fi plasată nu mai devreme de sec. IV a. Chr. Nu le putem demonstra utilizarea și în perioadele anterioare. Cert este că ele apar sub aspect numeric într-o cantitate mai mare în nivelurile de locuire cuprinse între sec. IV a. Chr. și I a. Chr. Mai multe au fost atestate în monumentele de epocă dintre Carpați și bazinul Niprului. Excepție face descoperirea din punctul „Fermă” de la Chitila unde apar exemplare asociate cu materialul datat cu sec. II-IV p. Chr. Faptul demonstrează utilizarea acestora și în perioada romană târzie.

Bibliografie

- Arnăut, T. 2003, *Vestigii ale sec. VII-III a. Chr. în spațiul de la răsărit de Carpați*, Chișinău.
- Arnăut T., 2007, *Data about a category of bone tools with the function of polishing and shaping*, Thracia XVII, Sofia, 295-305.
- Beldiman, C., Rusu-Bolindeț, V., Sztancs D-M. 2008, *Artefacte din materii dure animale descoperite la Istria – sectorul Basilica extra muros*. In: *Buletinul muzeului „Teohari Antonescu”*, vol. 10, anul XIII, 181-190.
- Boroneanț, V. 2002, *Cercetările arheologice de la Citila-Fermă din 2001. Date preliminare și stratigrafice*. In: *Materiale de Istorie și Muzeografie*, XVI, București, 3-39.
- Boroneanț, V. 2003, *Câteva oșeminte de cal ornamentate descoperite la Chitila-Fermă*. In: *Materiale de Istorie și Muzeografie*, XVII, București, 11-26.
- Boroneanț, V., Boroneanț, A. 2004, *Chitila, com. Chitila, jud. Ilfov*. In: *Cronica Cercetărilor Arheologice din România, campania 2004*, București, 54-55.
- Căpitanu, V. 1992, *Noi contribuții la cunoașterea civilizației geto-dacice în bazinul Siretului Mijlociu. Cetatea de la Răcățoiu (antica Tamasidava)*, Carpica XIII/1, 131-192.
- Costea, Fl. 2002, *Dacii din sud-estul Transilvaniei înaintea și în timpul stăpânirii romane*, Brașov.
- Fidelschi, S. 2006, *Dezvoltarea meșteșugului la populația sedentară din regiunea Nistrului Inferior (după rezultatele săpăturilor la așezarea pluristratigrafică Ciobruciu)*, Tyragetia XV, 24-33.
- Florescu, A., Florescu, M. 2005, *Cetățile traco-getice din secolele VI-III a. Chr. de la Stâncești (jud. Botoșani), Botoșani*.
- Niculiță, I., Teodor, S., Zanoci, A. 2002, *Butuceni. Monografie arheologică*, București.
- Niculiță, I., Zanoci, A., Nicic, A., Matveev, S. 2003, *Raport preliminar despre rezultatele cercetărilor arheologice la cetatea traco-getică Saharna Mare din 2002*, Chișinău.
- Niculiță, I., Zanoci, A., Arnăut, T. 2008, *Habitatul din mileniul I a. Chr. în regiunea Nistrului Mijlociu (siturile din zona Saharna)*, Chișinău.
- Pârvan, V. 1926, *Getica*, București.
- Sanie, S. 1987, *Cetățuia geto-dacică de la Barboși (I)*, ArhMold XI, 103-111.
- Teodor, S. 1999, *Regiunile est-carpătice ale României în secolele V-II î. de Hr. Considerații generale și repertoriu arheologic*, București.
- Ursachi, V. 1995, *Zargidava. Cetatea dacică de la Brad*, București.
- Vulpe, R., Teodor, S. 2003, *Piroboridava. Așezarea geto-dacică de la Poiana*, București.
- Бруяко, И. 1999, *Очерки экономической истории населения северо-западного Причерноморья в VII-III вв. до н.э.*, Волжск.
- Высотская, Т. 1979, *Неаполь – столица государства поздних скифов*, Киев.
- Данов, Хр. 1967, *К вопросу об экономике Фракии и ее Черноморского и Эгейского побережий в позднеклассическую и эллинистическую эпохи*. В сб.: *Античное общество*, Москва, 131-139.
- Гайдукевич, В.Ф. 1958, *Раскопки Туритаки и Мериекия в 1946-1952 гг.* В сб.: *МИА*, вып. 85, Москва.
- Зайчев, Ю. 2003, *Неаполь скифский (II в. до н.э. - III в. н.э.)*, Симферополь.

- Кругликова, И. 1966, *Боспор в позднеантичное время*, Москва.
- Моруженко, А. 1988, *К вопросу о памятниках раннего железного века в бассейне р. Ворсклы*, СА 1, 33-52.
- Никулицэ, И.Т. 1987, *Северные фракийцы в VI-I вв. до н.э.*, Кишинев.
- Петерс, Б. 1986, *Косторезное дело в античных государствах Северного Причерноморья*, Москва.
- Семенов, С.А. 1954, *Первобытная техника*. В сб.: МИА, вып. 54, Москва.
- Семенов, С.А. 1958, *Шлифовальные костяные орудья из Олвии*. В сб.: Археологічні пам'ятки УРСР, том VII, Ольвия II, Київ, 92-97.

The rasp – new contributions to the industry of animal hard bone

Abstract

Among the artifacts that illustrate the practice of multiple occupations connected with building, such as working wood, the making of leather, ranges also the industry of animal hard bone. In the second half of the 1st mil. BC the latter continued to hold an important place in the practices of the Thracians living in the North of Danube. Bone samples appeared almost in all the settlements, having various functions.

Excluding the samples offered by the discoveries from the Greek polises on the Northern seaside of Pontus Euxinus, just one case, that of Chitila-Ferma, among the five points from the barbarian medium, offers the possibility to suspect their presence inside specialized workshops. The context of tool discoveries in the settlements on Nistru rather proves that the tools were used privately, than the activity of a special craft inside households. The samples of this discussion prove, as it results from the discoveries, a large chronological range. This limit can actually be placed not earlier than the 4th century BC. We cannot prove their usage in the previous periods. It is sure that they appear in a big quantity inside the inhabited levels comprised between the 4th century BC and 1st century BC. Less of them were found in the monuments of the epoch situated between the Carpathians and the basin of Nipru. An exception from this is the discovery from the “Ferma” point at Chitila, where were discovered samples associated with materials dating with the 1st century BC – 4th century AD. This fact proves their use in the Late Roman period too.

List of illustrations:

- Fig. 1. Saharna Mică. Rasp of mandible of Bovidae.
- Fig. 2. Rasps of metatarsus: 1 - Butuceni (apud I. Niculiță); 2 - rasp of mandible, Citila-Fermă (apud V. Boroneanț); 3 - Saharna Mare (apud I. Niculiță).
- Fig. 3. Histria. 1-12 - rasps of Bovidae shins and metatarsi (apud C. Beldiman et al.).
- Fig. 4. Chitila-Fermă. 1-2 - rasps of mandible of Bovidae (apud V. Boroneanț).
- Fig. 5. Rasps of metatarsus: 1 - Chitila-Fermă (apud V. Boroneanț); 2 - Ciobrucii (apud S. Fidel-schi); 3-5 - Olbia (apud S. Semenov).

Dr. T. Arnăut, Universitatea de Stat din Moldova, str. A. Mateevici, 60, MD-2009 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: aybyayd@yahoo.com